

Det politiske skjønnet

Cathrine Holst (2009) *Hva er feminisme*, Universitetsforlaget. Oslo (160 s)

I ei tid da feminismen og kjønnsforskningen synes å være under angrep fra alle hold, kan det være greit med en solid innføring i hvor mangefasettet denne ismen egentlig er.

Universitetsforlaget har henvendt seg til sosiologen Cathrine Holst for å løse dette oppdraget. Boka kommer i serien 'Hva er', og er ment som en kort men grundig innføring i temaet feminisme. Fra før har Universitetsforlaget slitt med kvinnerepresentasjonen i 'Hva er'-serien. 80 prosent av innføringsbøkene er skrevet av mannlige forskere. I seg selv et interessant faktum når vi diskuterer feminisme med tallsystematikerne Holst, som alltid er påpasselig med å dokumentere sine påstander statistisk.

I forordet redegjør Holst for boka's prosjekt. Hun skiller mellom feminist som navnet på en som slutter seg til ideer innenfor den politiske idétradisjonen som kalles feminisme, og feminist som navn på en bestemt og uttalt identitet. Holst interesser seg for feminismen i førstnevnte betydning, det vil si – hun er spesielt opptatt av de re alpolitiske sidene ved feminismen. Spørsmålet er likevel om ikke Holst har en litt for snever forståelse av hva politikk kan være, sagt på en annen måte: Det skorter litt på det politiske skjønnet. Dette kommer jeg tilbake til. Først og fremst er boka likevel en solid og overbevisende innføring i feministisk tenkning.

Skjevheter

Holst starter ikke uventet med det statistiske grunnlaget for å utjevne kjønnsforskjeller. Eller som hun skriver: "Statistikken tyder på en rekke omfattende skjevheter i alle deler av verden i kvinners disfavør. Kan vi ikke bare da slå det fast? Er det noe mer å si? En hel del. Som vi skal se, kan det i virkeligheten stå bedre – eller verre – til enn statistikken kan få oss til å tro". Et avgjørende spørsmål er, ifølge Holst, hvilke indikatorer og variabler man har sett på, og hvilke man har utelatt. Holst gjennomgår kjønnsforskjeller i yrkesliv, politikk, skole og livsstil, for så å vise hvor lett det er å manipulere med statistikken. Først trekker hun fram at kvinner er underrepresentert på ledernivå i staten. Så nyanserer hun statistikken på følgende måte: "Jeg kunne imidlertid også ha nevnt at kvinneandelen på ledernivå i en rekke tunge departementer er 45 prosent eller høyere. Jeg trakk fram den lave andelen i tingrett og lagmannsrett,

men 'glemte' å si at andelen kvinnelige høy esterettsdommere i 2007 var på 42 prosent". Formålet er opplagt å vise at bildet er sammensatt, samtidig som leseren får et godt bilde av den faktiske kjønnsbalansen i samfunnet.

Genenes betydning

Også diskusjonen om gener har fått sitt eget kapittel, og slik sett kommer Holst kritikken fra Harald Eias Hjernevask i forkjøpet. Denne boka kom ut før Hjernevask rullet over TV-skjermen i vår, og satte i gang en massiv debatt om blant annet kjønn og biologi. Feminister har tradisjonelt vært lite opptatt av å knytte kjønnskjevheter til for eksempel atferdsbiologi, skriver Holst. Kjønnsforskjeller er konstruert, heter det gjerne; den er ikke essensiell og fast, bestemt av naturen. Holst forklarer skepsisen mot biologi med at biologi har blitt brukt – og brukes – til å rettferdiggjøre motstand mot likestillingskrav. En årsak til at kvinner lenge ikke hadde adgang til universitetene, var nettopp at det ble betraktet som naturstridig for kvinner å drive med forskning og abstrakt tenkning. En annen grunn til skepsisen er at det feministiske fokuset typisk har vært på det som kan forandres. Her veier Holst de ulike synene for og imot, konstaterende, uten å ta stilling i den ene eller andre retning. Dette gjelder også drøftelsen av frie valg: 'Er ikke alle valg i en eller forstand preget av sosial struktur og kultur? Jo, kanskje,' svarer Holst vagt.

En av Holst fremste styrker er nettopp hennes evne til å veie ulike perspektiv opp mot hverandre. Hun framhever for eksempel at klasse kan være en like viktig faktor som kjønn når det gjelder eliteposisjoner: 22 prosent av dem i de øverste posisjoner har arbeiderklassebakgrunn, mens arbeiderklassen utgjør 58 prosent av befolkningen som helhet. 'Vi har med andre ord med en mannsdominans og en klassesdominans som er sånn omtrent, like dramatisk.'

En slik måte å argumentere på – for og imot – vanskeliggjør usaklig kritikk mot feminismen i offentligheten. Holst lanserer de fleste motargumenter selv. Kritikk innenfra en idéretning styrker som kjent ismen i møte med angr ep utenfra.

Undertematisert

Men det er først når Holst blir tydeligere på egne meninger at temperaturen stiger i denne boka, som nok kan oppfattes som litt omstendelig og forung – særlig gjelder dette nevnte kapittel om statistiske forskjeller. For denne anmelder er det særlig kapitlet om feminismens ulike retninger, dens formalpolitikk og utopier, som maner til egne refleksjoner og motargument.

Særlig gjelder dette, som nevnt, for di Holst har et noe snevert politikkbegrep. Det starter lovende med at forfatteren ønsker å utvide politikken *hva* og *hvor*: 'Politiske spørsmål kan dessuten tematiseres innenfor populærkultur og kunst. Det som skjer her, et godt stykke unna den formelle politikken, kan ha sterk mobiliserende kraft.' Problemet er at kultur feltet likevel gjennomgående undertematiseres i denne boka. Vi får stort sett bare vite hvordan filmen *Thelma and Louise* mobiliserte Holst til feministisk oppvåkning.

For Holst synes politikk å dreie seg om formalpolitikk, hun drøfter grundig og overbevisende tema som likelønnsdebatten, fedr ekvote, hijab, verneplikt, krisesentre og globale utfordringer, men overser at noe av det mest spennende som skjer innenfor feminismen i dag, kanskje skjer innenfor kulturfeltet. Holst redegjør riktignok for en feminisme nedenfra, i en slags motsats til statsfeminismen. Hun knytter nedenfrac feminismen til Nancy Frasers begrep om svake offentligheter: Kjønnspolitiske spørsmål bringes på bane, diskuteres og forhandles i svake offentligheter, det vil si utenfor det formelle politiske systemet. Som eksempel på dette nevner hun ulike magasiner, blogger, Twitter og Facebook. Men noe mer utfyllende informasjon om dette får vi ikke. Kan hende er det derfor den såkalte tredje feministiske bølge blir for en krusning å regne: Den har jo ikke formalpolitikken i seg.

Feminismens bølger

Feminismen har nemlig kommet i tre bølger, eller har den det? Dette vi kan enes om er første og andre bølge, ifølge Holst. Den første utspiller seg på siste halvdel av 1800-tallet. Vi kjenner den fra de borgerlige kvinnesakskvinnene som kjempet for at kvinner skulle få statsborgerlige rettigheter: ytringsfrihet, bevegelsesfrihet, stemmerett, organisasjonsfrihet, arverett, eiendomsrett og næringsfrihet. Den andre bølge kommer rundt 1960- og 1970-tallet, og er tiårene da det personlige blir politisk. Disse feministene tematiserte sine egne personlige erfaringer for å få fram systematiske skjevheter i ykessliv og familie. Det er den tredje bølge Holst vegrer seg for å innlemme i standardhistorien. For pågår det reelt sett en tredje bølge nå? Eller som det stadig spørres i mediene: Har vi ikke bare å gjøre med en gjeng selvnýtende individualister som ikke evner å se kjønnte maktstrukturer? Dette til forskjell fra 68-erne og den andre bølge som fikk gjennomført barnhageloven, utvidet lønnet svangerskapskapspermisjon, innført forbud mot kjønnsdiskriminering og reklame, legalisert p-pillen, bygde opp krisesentre, fjernet lovforbud mot samboerskap etc., ja, i det hele tatt, hva syttitallsfeministene ikke rakk over mens det stod

på. Men hva gjør unge kvinner av i dag annet enn å prioritere seg og sitt. Eller som Holst skriver: "I dag ser vi, mener mange, ingen tilsvarende bevegelser knyttet til feminismen. Det er også vanskelig å identifisere en likestillingspolitisk reformbølge som dem vi så i siste halvdel av 1800-tallet og etter 1970, for eksempel i Norge. Uten bevegelser og med relativ stillstand på reformfronten lyder det pussig å kalle det som nå skjer for en ny feministisk bølge."

Men det er faktisk mulig å forstå 1990-tallet annerledes, som litteraturviter Susanne Christensen påpekte i sin anmeldelse av *Hva er feminisme* i Klassekampen: "Mot en aktivistisk forståelse av det politiske, snarere enn et entydig forfall av det kollektive. Og, parallelt med fremveksten av nye medier, tilsynkomsten av en nettverksorientert aktivisme, som i høy grad også for egår i kulturen, som blant annet bruker kunsten på nye måter."¹ Det typiske for den tredje bølge feministen er nettopp at de vanligvis ikke er aktive i politiske bevegelser eller organisasjoner. I stedet oppretter de internettbaserte nettverk, organiserer offentlige debatter og bidrar i aviser, kulturelle magasin, radio og TV, helt i tråd med den pluralistiske medieutviklingen.

Politisering av kulturen

Den manglende viljen til å se på kultur eller uttrykk som potensielt politiske, er svakheten ved denne boka. Den tredje bølge er nettopp spennende for di den ikke har klart definerte grenser mellom politikk, populærkultur, mediene og academia, noe blant annet Stephanie Gentz har påpekt i sin analyse av den tredje bølge (2006). Den tredje bølge er ikke en politisk bevegelse, men innebærer en politisk, kulturell og representativ praksis som har som mål å intervenere i populærkulturen og mainstreamen. På den måten unngås også en radikal polarisering mellom høyre og venstre, feminisme og antifeminisme, kritikk og underholdning (Mühleisen 2007).

Cathrine Holst og flere synes å mene at den tredje bølge representerer en backslap for feminismen. Blant annet tok Marie Simonsen og Ingunn Yssten avstand fra de nye nyfeministene i forbindelse med utgivelsen av boka *Bråk!* denne våren. Det som gjerne glemmes, er at den tredje bølge kom på et avgjørende tidspunkt da det var fullstendig ut å kalle seg feminist. Etter 80-tallets nyliberalisme ble feminismen ansett som utdatert. Men i kjølvannet av antologier som Fittstim og Råtekst på slutten av 1990-tallet diskuterte plutselig en mengde unge kvinner og menn statusen til feminismen i alle mediekkanaler (Fig 2004).

Vel kan det innvendes at stemmene som deltar her tilhører en privilegert sjikt av middelklassekvinner i Europa. Men hvorfor skulle ikke deres livsfølelse

– problematiseringer av privatliv, kjønnskamper, eksistensiell usikkerhet – få telle som innlegg i en kjønnskamp? Feministene som tilhører den tredje bølge tufter jo nettopp sin individuelt kjønnsbaserte kamp på at det ikke finnes en samlebetegnelse for Kvinnen, men en pluralitet av uttrykk.

Eksistensen av tredje bølges postfeministisk kritikk fjerner ikke viktigheten av andre politiske former og praksiser, og underminer heller ikke nødvendigheten av motstand fra større politiske bevegelser. Den må sees som et supplement, og en vei inn til et større engasjement.

Overbevisende

Uansett er denne boka godt egnet til å imøtegå angrepene på både feminisme og kjønnsforskning vi har sett i norsk offentlighet det siste år et. Holst er allerede godt kjent med disse motforestillingene. I 2005 leverte hun sin doktoravhandling i sosiologi, der hun problematiserte feminismen som vitenskapsideal. I debatten som fulgte i avisene skrev hun blant annet: «Hvis det fester seg en gjengs oppfatning at den vitenskap feministen bedriv er ikke tilstreber å skille mellom teorier om verden og idéer om hvordan man ønsker at verden hadde sett ut, så tjener ikke dette kvinners frigjøring, om noen skulle sveve i den villfarelse.»²

Denne boka er et godt eksempel på at det er mulig å gi en kompleks analyse av de mange ulikeartede retningene som feminismen representerer, og at den slett ikke består av ensartet gruppe individer.

Noter

1. Klassekampen 12.12.2009
2. Klassekampen 25.06.2005

Litteratur

- Fiig, Christina (2004) "En feministisk offentlighed – Ph.d.forelesning ved Aalborg universitet 23. september 2004". *FREIAs skriftserie nr. 52*. Aalborg: Aalborg Universitet
- Genz, Stephanie (2006) "Third Way/ve. The politics of postfeminism". *Feminist Theory*, 7(3): 333–353
- Mühleisen, Wencke (2007) "Mainstream sexualization and the potential for Nordic new Feminism", *NORA*, (15), 2–3: 172–189

Anmeldt av Unn Conradi Andersen